

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مبحث تعقیبات نماز

اذکار

یکی دیگر از تعقیبات اذکار است. در تعقیب فرائض و نمازهای واجب می‌توان از اذکار بهره برد. شاخص‌ترین اذکاری را که می‌توان در نماز از آن بهره برد، به‌منزله‌ی دومین نوع تعقیبات، بعد از تکبیرات اختتامیه، خدمتتان عرض کردیم و آن تسبیحات حضرت زهرا علیها السلام بود؛ که به‌خاطر اهمیت فوق‌العاده‌اش، جدای از بحث اذکار، به آن یک عنوان مستقل دادیم. اذکار دیگری هم وجود دارد که توصیه شده است انسان در تعقیبات نماز از آنها بهره‌برد. اذکار بسیار متنوع و فراوان است؛ برخی از آنها برای نمازهای خاص و زمان‌های خاصی است؛ برخی دیگر هم، برای همه‌ی نمازها و زمان‌ها توصیه شده است.

اذکاری برای بعد از همه‌ی نمازها

۱. تسبیحات اربعه: از جمله‌ی اذکاری که برای بعد از نمازها توصیه شده است، تسبیحات اربعه است؛ یعنی «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ». در بحث مقارنات نماز، در مبحث ذکر رکعات سوم و چهارم نماز، راجع به تسبیحات اربعه خدمتتان مفصل صحبت کرده‌ایم؛ اما در مورد استفاده‌ی از این تسبیحات بعد از نمازهای واجب، این روایت را ملاحظه فرمایید.

امام صادق علیه السلام فرمودند: «مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ أَرْبَعِينَ مَرَّةً فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ فَرِيضَةٍ قَبْلَ أَنْ يَتَنِيَّ رَجُلِيهِ ثُمَّ سَأَلَ اللَّهَ؛ أُعْطِيَ مَا سَأَلَ»^۱ کسی که بعد از نماز واجب و در پی آن، قبل از اینکه پاهای خود را از حالتی که در تشهد نشسته بود، جابه‌جا کند؛ در همان حالت، چهل بار تسبیحات اربعه را بگوید و بعد از این چهل بار تسبیحات اربعه گفتن، دعا کند؛ آنچه را از خدا درخواست کرده است، به او عطا می‌شود.

بنابراین یکی از اذکار، تسبیحات اربعه است. چهل بار گفتن، عدد کامل آن است. اگر کسی چهل بار هم نخواست بگوید، ده بار یا سی بار بگوید؛ ولی چهل بار بهتر است.^۲

۲. صلوات: ذکر صلوات، از افضل تعقیبات است؛ خصوصاً اگر انسان صلوات را با «مَجْلُ فَرَجِهِمْ» کامل کند. صدبار صلوات فرستادن بسیار فضیلت دارد.

۳. استغفار: ذکر استغفار بسیار فضیلت دارد. خوب است نماز گزار در تعقیب نماز، با عبارت «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّي وَآتُوبُ إِلَيْهِ» یا «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَسْأَلُهُ التَّوْبَةَ» هفتادبار استغفار کند.

از امثال این اذکار می‌توان برای تعقیبات نماز بهره گرفت.

اذکار ناظر بر نمازهای خاص

اذکاری برای بعد از نماز صبح: اذکاری وجود دارد که ناظر بر زمان‌ها یا نمازهای خاص است. مثلاً بعد از نماز صبح، خوب است انسان صدبار ذکر «يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ» را بگوید. بنابه آنچه در روایات داریم این ذکر سبب زنده شدن قلب است و حیات قلوب را محقق

۱. حرّعاملی، وسائل الشیعه، ج ۶، ص ۴۵۵ و مجلسی، بحار، ج ۸۳، ص ۲۱ و صدوق، امالی، ص ۱۸۳.

۲. چهل بار: صدوق، امالی، ص ۱۸۳ و حرّعاملی، وسائل الشیعه، ج ۶، ص ۴۵۵ و سی بار: سیدبن طاووس، فلاح السائل، ص ۱۶۵ و

طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۲، ص ۱۰۷ و حرّعاملی، وسائل الشیعه، ج ۶، ص ۴۵۳.

می‌کند. برای اینکه دل‌های افسرده و مرده، حیات پیدا کند و زنده شود، ذکر «یا حَى یا قَيُّوْمُ» بسیار مؤثر و مجرب است.^۳ بعد از نماز صبح این ذکر را بگوید. یا هفتادبار ذکر «یا فِتْحُ» را بگوید. خیلی خوب است انسان بعد از نماز صبح، دست راست را روی سینه‌اش بگذارد و هفتادبار ذکر «یا فِتْحُ» را بگوید؛ آثار فوق‌العاده‌ای دارد.^۴

اذکاری برای بعد از نماز مغرب: بعد از نمازهای مغرب وارد شده است که فرد چهل‌ویک‌بار این ذکر را بگوید: «یا حَى یا قَيُّوْمُ یا حَى لا اِلهَ اِلاَّ اَنْتَ اَسْأَلُكَ اَنْ تُخَيِّرَ قَلْبِي بِنُورِ مَعْرِفَتِكَ يا اللهُ»^۵ ای خدای زنده! ای خدای برپادارنده که همه‌ی هستی به اتکای تو برپاست! ای خدای زنده‌ای که جز تو هیچ معبودی نیست! ای الله! از تو درخواست می‌کنم قلب مرا با نور معرفت خودت روشن و زنده کنی و حیات قلب به من عنایت کنی. همچنین سی‌وسه‌بار ذکر «لا حَوْلَ وَ لا قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ»^۶ برای بعد از نماز مغرب وارد شده است.

در جلسات قبل روایتی خواندیم که پیرمردی خدمت پیغمبر ﷺ آمد. عرض کرد: من خیلی کم‌توان شده‌ام؛ توان انجام عباداتی را که خودم را در جوانی به آنها عادت داده بودم، ندارم. روایت بسیار لطیفی بود. حضرت دو تا ذکر به او یاد دادند؛ یکی برای بعد از همه‌ی نمازها بود: «اللّٰهُمَّ اهْدِنِيْ مِنْ عِنْدِكَ وَ اَفْضُ عَلَيَّ مِنْ فَضْلِكَ وَ اَنْشُرْ عَلَيَّ مِنْ رَحْمَتِكَ وَ اَنْزِلْ عَلَيَّ مِنْ بَرَكَاتِكَ»؛ یک ذکر هم فقط برای بعد از نماز صبح‌ها به او آموختند و آن این بود: «سُبْحَانَ

^۳. کفعمی، مصباح، ص ۱۹۸ و علی‌بن موسی طاووس، المجتبی من الدعاء المجتبی، ص ۲۰.

^۴. محمد هروی، بحرالغرائب، ص ۱۳۴ و حسن اثنی عشری، اسماء الحسنی، ص ۱۲۲ و محدث قمی، مفاتیح الجنان، تعقیبات نماز صبح.

^۵. کفعمی، مصباح، ص ۱۹۸ و علی‌بن موسی طاووس، المجتبی من الدعاء المجتبی، ص ۲۰.

^۶. رضا مرندی، اسرار نماز، ص ۳۴۱.

اللَّهِ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ» فرمودند: این ذکر را بعد از نماز صبح هایت ده بار بگو. برای آگاهی از اینکه این ذکر چه آثار و برکاتی دارد، به روایتی که خدمتتان عرض کردم، مراجعه بفرمایید.^۷

بعد از نماز صبح هفت بار گفتن ذکر «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ» خیلی فضیلت دارد. در روایات داریم این ذکر به اسم اعظم بسیار نزدیک است، نزدیکی بیش از نزدیکی سفیدی چشم به سیاهی چشم است؛^۸ این قدر نزدیک است. ذکر بسیار برجسته‌ای است.

اینکه انسان ذکر «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ هُوَ الْأَوَّلُ وَ الْآخِرُ وَ الظَّاهِرُ وَ الْبَاطِنُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» را بعد از نمازهای صبح سه بار بگوید، آثار نورانی بسیار بزرگی دارد. شبیه این اذکار فراوان است؛ که مربوط به تعقیبات نمازهای خاصی است.

^۷. مجلسی، بحار، ج ۸۳، ص ۱۹ و طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۲، ص ۱۰۷ محدث قمی مفاتیح الجنان، دعای شبیهی هدلی.

^۸. محدث قمی، سفینه البحار، ج ۱، ص ۶۶۱.

کلینی، کافی، ج ۲، ص ۵۳۱ و فیض کاشانی، وافی، ج ۸، ص ۸۰۵ و مجلسی، مرآة العقول، ج ۱۲، ص ۲۷۶ و حرّعاملی، وسائل الشیعة، ج

۶، ص ۴۸۴ و مجلسی، بحار، ج ۸۳، ص ۹۷.

اذکاری ناظر بر مواقع خاص

اذکاری هم داریم که برای مواقع خاص است. بعد از نماز صبح که انسان تعقیبات نماز صبحش را می‌خواند، بین الطلوعین، یعنی بعد از طلوع فجر و قبل از طلوع آفتاب است. اذکاری داریم که برای این زمان است و روی بعضی از آنها تأکید فوق‌العاده شده است؛ مثل ذکری که ان‌شاءالله موقّق به گفتنش هستید؛ چون در روایت داریم که فرمودند: واجب است این ذکر گفته شود. البته واجب نه مثل نماز فریضه؛ ولی به قدری مؤکّد است که امام علیه السلام فرمودند: گفتن این ذکر واجب است و اگر کسی فراموش کرد و بعد از اینکه وقت گذشت، به یادش آمد، حتماً قضا کند و این ذکر را به نیت قضا بگوید. ذکر مزبور «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ يُمِيتُ وَ يُحْيِي وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»^۹ است که برای قبل از طلوع آفتاب و قبل از غروب آفتاب است. اگر انسان این ذکر را ده بار قبل از طلوع آفتاب، یعنی در تعقیبات نماز صبح و ده بار هنگام عصر، قبل از غروب آفتاب بگوید، خیلی فوق‌العاده است. ده بار گفتن ذکر «أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ يَحْضُرُونِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»^{۱۰} هم، برای قبل از طلوع آفتاب و قبل از غروب آفتاب وارد شده است.

^۹ حرّعاملی، وسائل الشّیعة، ج ۷، ص ۱۲۰ و کلینی، کافی، ج ۲، ص ۵۳۳ و مجلسی، بحار، ج ۸۳، ص ۲۶۸ و و محدّث قمی، مفاتیح الجنان، دعاهاى وقت طلوع و غروب آفتاب.

^{۱۰} حرّعاملی، وسائل الشّیعة، ج ۷، ص ۱۲۰ و کلینی، کافی، ج ۲، ص ۵۳۳ و مجلسی، بحار، ج ۸۳، ص ۲۶۸ و محدّث قمی، مفاتیح الجنان، دعاهاى وقت طلوع و غروب آفتاب.

اذکار بسیار متنوع است. عزیزان به کتبی که اعمال مستحبی را نقل کرده‌اند؛ مثل مفاتیح‌الجنان که سهل‌الوصول‌ترین آنهاست و کتاب‌های مفصل‌تر از آن هم وجود دارد، مراجعه کنند. در آن کتاب‌ها می‌توانند با این اذکار آشنا شوند و از آنها بهره بگیرند.

به تفصیل وارد بحث ذکر نمی‌شوم. علتش هم این است که این بحث را بارها گفته‌ام و خدا هم لطف کرده است و به رشته‌ی تحریر هم در آورده‌ام. در کتاب "شراب‌طهور" فصل مُشبعی در باب ذکر می‌بینید. حتماً آن را با دقت مطالعه فرمایید.^{۱۱} در شرح کتاب مصباح‌الهدی هم درباره‌ی ذکر مفصل صحبت کرده‌ایم؛ که فایل‌های صوتی آن در سایت اهل ولاء وجود دارد و در قالب سی‌دی‌ها هم در دسترس است.^{۱۲} فایل‌های نوشتاری آن هم در حال آماده شدن است. در مجموعه‌ی درآمدی بر مبحث اخلاق هم بحث مفصّلی راجع به ذکر داشتیم؛^{۱۳} لذا آن مطالب تکرار نمی‌کنم. عزیزان به آنها مراجعه کنند تا حقیقت ذکر و اینکه چگونه باید از ذکر بهره برد و بهره‌ها، فواید و میوه‌های ذکر چیست؟ برایشان مکشوف شود و به‌طور دقیق با آن آشنا شوند. فقط چند نکته را به‌عنوان شروط تأثیرگذاری اذکار عرض کنم. خوب است این چندتا را به‌خاطر بسپارید.

۱۱. مهدی‌طیب، شراب‌طهور، ص ۲۸۵ - ۳۱۱ و آدرس لینک در سایت اهل ولاء، سخنان استاد، مباحث عرفانی، شرحی بر کتاب شراب‌طهور،

ترک‌های مربوط به ذکر (۵گفتار).

۱۲. آدرس لینک در سایت اهل ولاء، سخنان استاد، مباحث عرفانی، بازخوانی و شرح مختصر کتاب مصباح‌الهدی (۱)، ترک‌های مربوط به-

ذکر (۱۴گفتار).

۱۳. آدرس لینک در سایت اهل ولاء، سخنان استاد، مباحث عرفانی، درآمدی بر مبحث اخلاق، ترک‌های مربوط به ذکر (۶گفتار).

شروط تأثیرگذاری اذکار

۱. اگر کسی بخواهد اشتغالش به اذکار ثمربخش باشد، یکی از شروط مهم این است که در غذای خود دقت کند؛ لقمه‌ی حلال بخورد و خدای‌نکرده به خوردن لقمه‌ی حرام یا خوردن آنچه که مشتبه است، آلوده نشود.

۲. برای اینکه اذکار او مفید واقع شود، نمازهای واجبش را اول وقت و با حضور قلب بخواند؛ تا اشتغالش به اذکار مثمرتر شود.

۳. خوب است انسان وقتی می‌خواهد مشغول به ذکر شود، در محیط خلوتی باشد که سروصدا و جاروجنجال، آمدوشد و چیزهایی که تمرکز فکری او را برهم می‌زند، نباشد؛ محیطی پاک باشد و فضا هم معطر باشد. راجع به استفاده‌ی از عطر هم در مقدمات نماز روایاتی را خدمتتان خوانده‌ام؛ که کسی که عطر می‌زند و بعد به نماز می‌ایستد، اجر نماز او هفتاد برابر بیشتر می‌شود.^{۱۴} این فوق‌العاده است! علتش آثار فوق‌العاده‌ای است که نمی‌توانیم وارد آن آثار شویم؛ چون وادی دیگری را باید برایتان بازکنیم. نمازگزار در محیطی تمیز، مطهر، معطر، ساده، خلوت و بدون زر و زیور و تجملاتی که توجه انسان را از بین می‌برند و بدون سروصدا، آمدوشد و امثال اینها؛ برای خلوتی برای ذکر اختصاص دهد. این کار در مفید بودن اشتغال به اذکار، بسیار تأثیرگذار است.

۴. اشتغال به اذکار آثاری را به دنبال می‌آورد؛ کم‌کم چیزهایی را که از دید دیگران پنهان است، در معرض دید باطنی انسان قرار می‌دهد؛ انسان دریافته‌های باطنی پیدا می‌کند. کسی که مشغول به ذکر می‌شود باید مراقب باشد؛ که نکند این مشاهدات و ادراکات را

^{۱۴} کلینی، کافی، ج ۶، ص ۵۱۱ و حرّعاملی، وسائل الشیعة، ج ۴، ص ۴۳۴ و مجلسی، مرآة العقول، ج ۲۲، ص ۴۱۶.

افشا کند و به این و آن بگوید؛ چون اگر بگوید، هم از آن پس آنها را به او نخواهند داد و از او سلب می‌شود و هم فراغتش از بین می‌رود و هرکس فکر می‌کند که او امام‌زاده‌ای است و تا از راه می‌رسد، می‌خواهد برای حاجتش به او دخیلی ببندد. در نتیجه فراغت او از بین می‌رود. مدام مورد مراجعات مختلف واقع می‌شود؛ هرکس می‌آید، مشکلی دارد؛ حرفی دارد و چیزی می‌خواهد؛ چرا که فکر کرده‌اند او یک انسان فوق‌العاده و غیرعادی است. بنابراین اگر در استمرار اشتغال به اذکار، چیزهایی برایتان ظهور و بروز پیدا کرد، آنها را مخفی نگه دارید. راز نگه داشتن و کتمان سرّ، از شروط اساسی سیر و سلوک است. به قول شاعر:

به پیر می‌کده گفتم که چیست راه نجات بخواست جام می و گفت راز پوشیدن

این هم یکی از اموری که برای بهره‌مندی از اذکار لازم است.

۵. نکته‌ی دیگر این است که انسان از مخلوط و مشغول شدن با اهل دنیا، دنیاطلبان و اهل معاصی و گناهان پرهیز کند؛ چون نشست و برخاست و معاشرت و مجالست با دنیاطلبان، کسانی که کشته‌مردی پست و مقام‌ها، پول و ثروت‌ها، لذت و شهوت‌ها و نام و شهرت‌های دنیایی و امثال اینها هستند و با دنیاپرستان و کسانی که آلوده‌ی به گناهان و معاصی زیاد هستند؛ دل را می‌میراند و سبب کدورت قلب، روح و جان انسان می‌شود و طبیعتاً این کدورت اجازه نمی‌دهد انسان از فواید ارزشمند ذکر و یاد خدا بهره‌مند شود. بنابراین اگر می‌خواهد اذکارش مؤثر واقع شود، تا می‌تواند از همنشینی، معاشرت و مجالست با این گروه پرهیز کند؛ مگر در حدّ ضرورتی که اشتغالات روزانه‌اش یا نیازهای ضروری

زندگی‌اش اقتضا می‌کند، یا کاری با آنها داشته باشد و امثال اینها، به آنها مراجعه کند؛ ولی آنها را به مثابه رفیق صمیمی، مجالس و همنشین انتخاب نکند.

۶. ششمین چیزی که برای ثمربخشی اذکار توصیه شده است، سحرخیزی است؛ اینکه انسان در دل سحر بیدار باشد. مکرر در مکرر برایتان اشاره کرده‌ایم که بیداری و عبادت در اوقات سحر، یعنی یک‌سوم پایانی شب، چه آثار فوق‌العاده‌ای دارد. اگر از اذان مغرب تا اذان صبح را به سه قسمت تقسیم کنیم، به یک‌سوم پایانی شب که به اذان صبح منتهی می‌شود، سحر می‌گویند؛ که در آن، فضای عالم فوق‌العاده روحانی و لطیف می‌شود. بیداری در آن زمان‌ها آثار فوق‌العاده حیات‌بخشی برای قلب، روح و دل انسان دارد. کسی که آن ساعت‌ها را از دست می‌دهد، محرومیت عظیمی را متحمل می‌شود؛ لذا انسان باید از خدا بخواهد که از بیداری دل سحر محروم نباشد. سحرخیزی و اشتغال به فکر، ذکر و عبادات در اوقات سحری، از گرانبهاترین جواهرآلات خزان‌های اولیای خداست. امیدوارم موفق باشیم و از آن بهره ببریم. نکند گمان سیروسلوک به خود برده‌ایم، اما از سرشب تا اذان صبح و بعد از اذان صبح را در خواب به سر می‌بریم. آن حدیث را به خاطر دارید که خدای متعال به موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: «كَذَّبَ مَنْ رَعَمَ أَنَّهُ يُحِبُّنِي فَإِذَا جَاءَهُ اللَّيْلُ نَامَ عَنِّي»^{۱۵} دروغ می‌گوید کسی که مدعی عشق و محبت من خداست؛ اما هنگامی که شب او را فرو می‌پوشاند، تا به صبح می‌خوابد. بعد فرمود: آیا هیچ عاشقی هست که به خلوت با معشوق

^{۱۵}. مجلسی، بحار، ج ۸۴، ص ۱۷۲ و ج ۱۳، ص ۳۶۱ و دیلمی، اعلام‌الدین، ص ۲۶۳ و ابن‌فهدحلی، عدة‌الداعی، ج ۱، ص ۲۰۷.

خود مایل نباشد و آن را بی‌اعتنا از دست بدهد؟! دل سحر خلوت عاشقان من با من است. سحرخیزی هم یکی از چیزهایی است که برای کسی که اهل ذکر است، لازم است. در وصل شدن به حقیقت الوهیت، توسّل به اهل بیت علیهم‌السلام عنصر بسیار تعیین‌کننده‌ای است. آن بزرگواران هستند که می‌توانند در وصل کردن ما به خدای متعال واسط باشند. بنابراین قبل از شروع ذکر و بعد از خاتمه یافتن ذکری که فرد می‌خواهد به آن مشغول شود، توسّل به چهارده‌معصوم علیهم‌السلام عنصر ثمربخش و حیاتی‌یی است؛ که امیدوارم از آن بهره ببریم.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

اهمیت آیات پایانی سوره‌ی صافات

یکی از اذکاری که بسیار ارزشمند است، آیات پایانی سوره‌ی صافات در قرآن کریم است.^{۱۶} چند روایت بخوانم؛ خودتان آشنا می‌شوید.

امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرمودند: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يُكْتَالَ لَهُ بِالْمِكْيَالِ الْأَوْفَى» کسی که می‌خواهد خدای متعال با پیمانه‌ی پر به او اجر بدهد، «فَلْيَقُلْ فِي ذُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ» باید بعد از هر نماز بگوید: «سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَ سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ».^{۱۷} که سه آیه‌ی پایانی سوره‌ی صافات است. کسی بخواند با پیمانه‌ی پر به او اجر بدهند؛ یعنی اجر تمام‌عیار نماز را به او عطا کنند، بعد از هر نماز خود بگوید: «سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ

^{۱۶}. سوره‌ی صافات، آیات ۱۸۰ - ۱۸۲.

^{۱۷}. مجلسی، بحار، ج ۸۳، ص ۲۳ و حمیری، قرب‌الاسناد، ص ۳۳ و مجلسی، مرآة‌العقول، ج ۱۲، ص ۱۲۱.

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ». خیلی قشنگ است که پس از آن هم بگوید: «وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ»

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

روایت دوم از امام صادق علیه السلام است. حضرت فرمودند: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكْتَالَ بِالْمِكْيَالِ الْأَوْفَى» کسی که می‌خواهد با کیل و پیمانهای پر به او اجر و پاداش بدهند؛ «فَلْيَقُلْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَ سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ»^{۱۸} در هر مجلسی که نشست، هنگامی که اراده می‌کند از آن مجلس بلند شود و برود؛ قبل از بلند شدن، بگوید: «سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَ سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ». وقتی نمازتان را خواندید و می‌خواهید بلند شوید و بروید؛ اگر به این اعتبار هم این آیات را بخوانید، خوب است.

سومین روایت از امیرالمؤمنین علیه السلام است. فرمودند: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكْتَالَ بِالْمِكْيَالِ الْأَوْفَى فَلْيَكُنْ آخِرُ قَوْلِهِ [آخِرُ كَلَامِهِ] سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَ سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ؛ فَإِنَّ لَهُ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ حَسَنَةً»^{۱۹} کسی که می‌خواهد با پیمانهای پر به او اجر بدهند؛ آخرین کلام و سخن او باید همین آیات باشد؛ یعنی هر زمان خواست صحبت خود را تمام کند، بگوید: «سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَ سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ».

^{۱۸}. حرّعاملی، وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۱۵۴ و کلینی، کافی، ج ۲، ص ۴۹۶ و فیض کاشانی، وافی، ج ۹، ص ۱۴۶۶.

^{۱۹}. حرّعاملی، وسائل الشیعه، ج ۶، ص ۴۷۳ و صدوق، من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۳۲۵ و مجلسی، مرآة العقول، ج ۱۲، ص ۱۲۱.

چهارمین روایت از امام صادق علیه السلام است. «كَقَارَاتِ الْمَجَالِسِ أَنْ تَقُولَ عِنْدَ قِيَامِكَ مِنْهَا سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَ سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ»^{۲۰} چون انسان ممکن است در مجلسی نشسته باشد؛ مقداری غفلت کرده و غافل شده باشد؛ یا خدای ناکرده چیز بی‌اساسی را گفته یا شنیده باشد؛ حرف لغوی زده یا به حرف لغوی گوش سپرده باشد و امثال اینها؛ بالاخره در مجلسی بوده و کدورتی بر روح و قلب او نشسته باشد؛ حضرت فرمودند: کَقَارَاتِ مَجَالِسِهَا این است که هنگامی که شخص می‌خواهد از آن مجلس برخیزد، بگوید: «سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَ سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ».

امیدوارم این ذکر را با این همه روایتی که در فضیلت و آثار آن خدمتتان خواندم، بعد از نمازهای واجب‌تان ترک نکنید. موقعی که نمازتان را خواندید و می‌خواهید از سجاده‌تان بلند شوید، همان موقع بگویید: «سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَ سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» و به توصیه‌ی بنده هم بگویید: «وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ».

بحث ذکر در تعقیبات نماز را به همین بسنده می‌کنم.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

۲۰. حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۲، ص ۴۰۵ و صدوق، من لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۳۷۹ و مجلسی، روضة المتّقین، ج ۸، ص ۷۳.